

<p>13. Simo Tedeusnak, aszonygya,
Tócs kulacsba jó lesz hónapra,
Mer ez a bor hama éfogy,
Hónap is jó vóna éty korty,
Kána menyegzőbe.</p> <p>14. Mátyás is Fülöppel vígan
[van,
Köszöntik egymásra nagy
[vigan,
Esznek, isznak vígan vannak,</p> | <p>Nagy lakomát ők tartanak,
Kána menyegzőbe.</p> <p>15. Márija imád Istent éréttünk,
Sokszor aggyon jó bort mi-
[nékünk.</p> <p>Hej de jobban mégin igyunk,
Istent álgyuk mégin igyunk,
Kána menyegzőbe.</p> <p>Közli <i>Túri Károly</i> (Cegléd.)</p> |
|---|---|

NÉPI FOGLALKOZÁSOK, NÉPSZOKÁSOK.

Lakodalmi szokások Szeged-Alsóvároson.

Ez a kis vázlat a jegyességgel, esküvővel és lakodalommal kapcsolatos alsóvárosi szokásokkal, hagyományokkal és hiedelmekkel foglalkozik.¹ Néprajzi szempont szerint Szeged-Alsóvároson értjük: a földrajzi értelemben vett Alsóváros mellett bizonyos megszorításokkal Szeged-Alsótanyát, Rösztét és Szentmihályteleket. Ezeknek népe ugyanis túlnyomó részben Szeged-Alsóváros népéből szakadt ki és ma is élénk rokonsági, gazdasági és egyéb kapcsolatban van vele. Vizsgálódásaink elsősorban természetesen néprajzi-jellegűek, bár itt-ott szociológiai szempontok érvényesítésétől sem zárkozhattunk el.

Más alkalomra tartván fenn a menyasszony- és különösen a vőlegényszerzésre vonatkozó babonáknak, kuruzsló eljárásoknak, az *odamosásnak* leírását, most csak a hagyományszerűen kialakult szokásoknak és hiedelmeknek előadására szorítkozunk. Különös tekintettel vagyunk a háborúelőtti lakodalmakra, amikor az elmondandó szokások még virágjukban voltak. Ma már népünk anyagi romlása, de főképpen korunk amerikaius szelleme sok mindent eltörölt e tisztes régiségekből.

Ha a legény házasulandó korbá ér, élettárs után kezd nézni. Nagy személyesen, vagy alkalmas rokonságabeli asszonnyal, akit *küvetasszonynak*, ritkábban *gügyűnek* neveznek: *mögdöngeti* a kedvérevaló lányokat, azaz megtudakolja a lány szüleinek szándékát, alkalmasint a lányét is. Különösen régeb-

¹ A fölvetett kérdéssel már foglalkozott Kovács János: Szeged és Népe. Szeged ethnographiája. Szeged, 1901. 280—293 ll. Adatai, megfigyelései hiányosak, sokszor tévesek, tudományos szempontból jórészt használhatatlanok.

ben ezt az utat a követasszony járta el. Ha a legényt *bevállalták*, akkor a követasszony a következő napok valamelyikén ismét megjelent a lányék házánál, de most már a legénnyel együtt. Ez volt mondhatni a legény nyilvános bemutatkozása. Ilyenkor — ha megtetszett — piros kendőt: *nyargaló kendőt* kapott a lánytól, ami kölcsönös elkötelezésfélét jelentett, körülbelül annyit, hogy a lány most már nem fogad kérőket, a legény pedig nem megy másik lány után. A fiatalok most már többször találkoztak. A legény esténként (de sohasem kedden és pénteken!) meg-meglátogatta a lányt. Néha elmentek a tánchelyre, bálba is. Jellemző, hogy a lányt a legény becsületére bízták, sohasem volt nőkísérője. Megesett lány mégis olyan ritka volt, mint a fehér holló. A bűnös legény helybeli lányok közül nem kaphatott feleséget.

A fiataloknak e jegyességelőtti időközben alkalmuk nyílt egymás természetének megismerésére, összezelegedésre. Közben az öregek bizalmasan az anyagi és családi kérdéseket beszélnek meg, döntenek gyermekeik hollakásáról. Nem általános szokás (régebben sem volt az), hogy a legény vigye haza a lányt, különösen, ha a lány egyetlenegy. Akárhányszor pedig — és ez egyik érdekes mozzanata a tanyák kialakulásának — a fiatalok, ha egyébként mindketten városiak voltak is, a családnak eladdig többnyire üresen álló tanyabirtokára költöztek ki állandó otthagásra. Mindenképpen törekedtek azonban arra, hogy a maguk emberségéből, szüleiknek különösebb támogatása nélkül is meg tudjanak élni. A hagyományos fiatalon való házasodás következtében szüleik legtöbbször még javakorbeliek, akik a gazdálkodást vajmi ritkán adják át nekik, a „gyöplút“ nem engedik ki a kezükből, már a többi gyermekre való tekintet miatt sem. A fiatalokban éppen ilyen erős a birtoklás ösztöne, amelyet az önállóság vágya is fokoz. A szülei háznak gondtalan függéséből nem egyszer mennek maguktól választott szegénységbe és ennenerejükkel *ragasztanak mög* házat, földet, vagyont maguknak. Egyéb, külső körülmények mellett éppen ezekben az ösztönökben kell a végső gyökereit keresnünk Szeged ősnépe Délvidéket gyarmatosító, tanyákat telepítő kirajzásainak, másfelől pedig különleges szegedi foglalkozások² kialakulásának. Amikor azután a „juszt“ megkapták; megélhetésüket legtöbbször már régen biztosították a maguk becsületéből.

Irodalmunknak az a szemlélete, hogy a parasztember csak

² (Pl. paprikaipar.)

önző számításból házasodik, a szegedi parasztcivist illetően módosításra szorul. Ha nem vállalják be egymást a fiatalok, hiába minden anyagi és családi érdek ösztönző parancsa: nem lehet őket összehoronzni. És gyermekeik érzelmeit az öregek is tiszteletben szokták tartani, nem akarják őket szerencsétlenné tenni. A gyerekkori egymásnak rendelést nem ismerik. Józan okossággal a szív jogait is elismerik. Ennek volt aztán az a derék következménye, hogy a válás egészen a modern kor vívmánya, a legutóbbi időkig ismeretlen és megvetésre méltó dolog volt erre felé. Ha nagynéha előfordult, a *hitehagyottnak* lenézés és szánalom jutott ki.

Házasság általában csak alsóvárosiak között jöhetett létre. Ritkán fogadtak „gyüttmöntet“ a családba, de a bizalmatlanság sohasem olvadt fel egészen iránta, még ha egyébként rendes, tisztességes, ügyes embernek bizonyult is. Vőnek csak magukféle parasztleányt fogadtak szívesen, iparost, vasutast, rendőrt, hasonlót — még ha közülük szakadt is ki — csak szükségből. Mamapság, a földművelés nagy válságában, továbbá az általános „elurasodásban“ éppen ilyeneket szeretnének vejüknek, illetően a lányok férjüknek. Lányt idegenből nem hoztak. Ez a legényre nagy szégyen lett volna. Az elzárkózás régebben annyira ment, hogy még alsó- és felsővárosiak között kötött házasság is ritkaság volt, a Belváros (Palánk) és Rókus bevándorlott népével pedig éppenséggel elképzelhetetlen. Természetes tehát, hogy nem-katolikussal, más nemzetiségűvel sem keveredtek.

Említésre érdemes, hogy legény általában lányt vett el, bár néha özvegyet is, ha az első ura idejében jó gazdasszonynak bizonyult, még akkor is, ha gyerekkel maradt el tőle. Viszont lány özvegyemberhez nem szívetett férjhez menni, még ha annak nem is volt az első asszonytól gyermeke, még ha fiatalon özvegyült is meg. A házasulandó kor legényeknél általában a 22—25., lányoknál a 18—22. esztendő, aki ezen a koron túljutott: idős legény-, idős lányszámba megy, *möglegénködi*, *möglánkoggya* magát. Népünk szemében öreglegénynek maradni nagyobb szégyen, mint öreglánynak.

A kölcsönös megtetszés és szülői szentesítés után következik a *kézfogó* (urasan eljegyzés). A kézfogó szűkebbkörű családi lakomával jár együtt, amelyre az ételt (leginkább kalácsfélét, rétest), italt régebben a vőlegény hozzátartozói hozták magukkal. Csak a legközelebbi rokonság vett részt rajta. A vőlegény ennekelőtte a *jegygyűrűn* kívül *jegykest*, vagy *jegy-*

bicskát és jegypénzt adott a mátkájának, a menyasszony viszont selyemből való *jegykendőt*. Ezt a jegykendőt a vőlegény elviszi a belsőzsebben az esküvőre is. Az újasszony fejét evvel kötik be legelőször. A jegykendőt egyébként megőrzik és karácsony estéjén vacsorakor az asztalra teszik: ha a házbéliek közül valakinek szúrása van, rákötik a fájó tagra. A menyasszony leendő napát és vőlegényének asszonytestvéreit fejrevaló kendővel, ipát pedig zsebkendővel ajándékozza meg a kézfogón. A követasszony szolgálatai jutalmául szintén a kézfogón fejrevaló kendőt kap tőle. A jegygyűrűknek a kézfogótól számított kilenc napig lehúzás nélkül fönn kell a mátkapár újján maradniok. A kézfogótól kezdve az ő öröme napjáig nem fog kezét a vőlegény senkivel sem. A kézfogón kijelölik az esküvő (vagy: esküdő), illetően a lakodalom napját is. A gügyű első útjától az esküvőig olykor csak 5—6 hét telik el. A hosszú leköötöttséget, jegyességet nem szeretik. Az esküvő előtt három héttel *szömrre mönnek*, azaz beiratkoznak a parokján (plébánián). Egyházi részről kijelölt időben *tanulnak*, azaz jegyesoktatásban részesülnek. Lakodalmat csak *újságkó* (holdújulás-kor) ülnek, hogy a hold módjára a fiatal pár is gyarapodjék. Lakodalmat tartanak: a *nagyfarsangon* (Vízkereszt és Hámvasószerda között), a *zódfarsangon* (Húsvét és Pünkösöd között) és a *kisfarsangon* (új bortól Szent Katalinig), különösen szombaton és hétfőn, de sohasem kedden és pénteken.

A lakodalomba vagyoni lehetőségük szerint szokták vőfélyek által³ a vendéget meghívni: szegényebbek kevesebbet, gazdagabbak többet. Régebben az egész atyafiságot meghívták, még azokat is, akikkel haragot tartanak, sőt nem is beszélnek. Ha a haragos eljön: őszinte, fenntartás nélkül való kibékülés következik, ha nem: a harag természetesen engesztelhetlenné növekedik. Meghívják mind az örömapa, mind az örömanya nemzetségét (másodunokatestvéri fokig), nászokat, komákat, jóbarátokat, házsomszédokat, néha a földszomszédokat is, de mindig az egész háznépet, házi családot. Tehát a meghívott házaspárnak neveletlen (azaz még nem házasított, férjhez nem adott) gyermekeit, béresét, szolgálóját. A házas gyermek — ha szüleivel együtt lakik és egykenyeres velük — szintén minden további nélkül beleértetődik az öregek meghívásába. Ha nem a szülei házában lakik, vagy ha ott lakik is, de már a maga szegénye, akkor külön meghívás illeti. A legényfiak és eladólány-

³ A vőfélyek szolgálatának leírása Kovács id. m. leghasználhatóbb része. Ugyanott szegedi vőfélyrigmusokat is olvashatni.

gyermeknek már előzően kijelölik azt a lányt, illetően legényt, akit a vőlegény köteles a lakodalomba párjukul meghívni. E meghívás elől való kitérés halálos sértés. Egyébként ez az összerendelés sem legényt, sem lányt nem kötelez továbbiakra. Az ajándékot ilyenkor mindig a lány veszi, a legényt csak az esetleges kocsi-költség vagy hasonló terheli.

Népünk a meghívás dolgában felette érzékeny. Itt említjük meg, hogy hasonló kényes ügy a lakodalmi helykijelölés is. Ha vacsorakor valaki nem jut az öt koránál, tekintélyénél, vagyonánál fogva megillető helyre, akkor is baj van. Érzékenyebb lélek képes az egész lakodalmat azonnal otthagyni. De ha felül-emelkedik is rajta — talán életében sem tesz érte szemrehányást — a megbántást mégsem tudja elfelejteni sohasem. Egyik-másik ember többet soha nem megy lakodalomba, hogy a lelkét ilyen és egyéb etiketbéli inzultusok ne ériék. A felfogás t. i. az, hogy az örömapa a meghívással kötelezettséget vállalt vendégeinek tisztességes fogadására és arra, hogy mindenképpen jól érezzék magukat. A jobbik esetre, a vendég jogainak, sokszor bogarainak szigorú tiszteletben tartására is, éppen úgy mint az előbbieknél igazolására egész sor jellemzőbbnél jellemzőbb egyéni esetet tudnánk felsorolni. Most nem ez a célunk. Nem novellisztikus, de tipikus leírásra törekszünk.

A lakodalom előtt való este (ha péntek: akkor csütörtökön), harangszó után kocsikon mennek a *menyasszony ágyáért*. Van nagy dalolás. Megkerülik a házat, majd be akarnak hajtani, de a kaput zárva találják. A másodszori kísérletnél hasonlóképpen. Csak a harmadszorra való megkerülés után eresztik be őket. A vőfély beköszönti velejött seregét: a vőlegényt, néhány pergőnyelvű asszonyt és csintalan legényt, majd kikéri az ágyat. Leültetik és kaláccsal, borral vendégelik meg őket. Annyi tréfát, huncutságot, pajkos célzást még a lakodalomban sem követnek el, mint most. Tréfából amit csak megfoghatnak, ellopják az új pár számára. Majd kezdetül veszi az ágyért alkudozás. Mindez a paraszthumor különös fűszerével ízesítve. Megegyeznek — mondjuk — egy zacskó aranyban (értsd: vadonatúj rézkrajcárosokban). A dunnát, párnát a vőlegény köti bele a lepedőbe. A kocsin is rajta ül. A menyasszony kelengyéje általában szüleinek vagyoni helyzetétől függ. E ponton a szegények is gazdagot akarnak játszani, ami természetesen egészségtelen versengést szül, aminek erőn felül való költekezés, adósságba keveredés a vége. A menyecske különösen ruha- és tollneműinek sokaságára büszke.

Ha a lakodalmat télen ülik, akkor a tisztaszobából, a konyhából és a kisházból kirakják a bútorokat, azaz a szegedi parasztháznak mindhárom jellegzetes lakóhelyiségét „föleresztk” a lakodalmom számára. Nyáron az udvarban fölállított hatalmas sátor alatt tartják a lakodalmat. A sátort zöldággal (főképpen fűzfaággal), rozsmaringgal, olykor egyéb virággal és színes papírláncokkal ékesítik fel.

(Folytatjuk.)

Bálint Sándor.

TÁRSADALOMRAJZ.

A magyar tanyai közigazgatás.

(Kiss István: A magyar tanyai közigazgatás. A tanyapolitika vázlata. A magyar közigazgatástudományi intézet kiadványainak 7. száma. Budapest, 1932. Egyet. ny. 142 l. + 3 térkép.)

Örvendetes, hogy Magyary Zoltán intézetének figyelme a tanyakérdésre is kiterjedt. Közvéleményünk, mind a tágabb értelemben vett, mind pedig az intézkedésre hivatott szakembereké, hamar elum egy-egy problémát, még mielőtt megoldotta volna, vagy legalább segített volna rajta. Pedig a tanyakérdést nem szabad levenni a napirendről, míg a másfélmillió érdekelt magyar számára a fejlődés útját meg nem nyitottuk. Ezt az utat építi Kiss István is, Csongrád vármegye aljegyzője az itt szóba hozott könyvében. A szerző erősen törekszik a rendszeres, tudományos tárgyalási módra s ezért háttérbe szorítja mind gyakorlati ismereteit, mind kritikáját. Pedig úgy látszik, jól ismeri a tanyakérdést s általában helyes irányban keresi a megoldásokat. Sok tanyaszakértővel ellentétben — de szerintünk igen helyesen — felismeri a tanyástelepülés gazdasági előnyeinek döntő fontosságát s ellenzi azt az egyébként is naiv és tudákos kívánságot, hogy a tanyás telepéseket tömörítsük falvakba. A községstítés törekvéseit négy indokból támadja. Nem hiszi, hogy a településénél fogva alapjában igen individuális tanyai népnek meg volna a fejlettségi foka az új község autonóm életének irányítására. A szerző ezen aggodalma figyelemreméltó. De túlzás volna azokra a népes és nagyterületű külterületi lakott helyekre is vonatkoztatni, amelyeknél az önálló községgé alakulás feltételei meg vannak s így joggal várható, hogy az autonóm községi élethez szükséges mentalitás